

Szőke Noémi

Munkaolimpia

A londoni munkaerőpiac kizsákmányolási technikáinak antropológiája

PhD. dolgozat tézisei

Konzulens tanárok: Prof. Dr. Sárkány Mihály SHC
Prof. Dr. Vargyas Gábor DSc.

PÉCS
2021

A kutatás témája, célja és elméleti kerete

A munkamigráció Magyarországról az elmúlt tíz évben, különösen 2012-től emelkedően jelentős társadalmi folyamattá vált, s ennek egyik célországa Anglia, azon belül is kiemelten London. Az erre vonatkozó kutatások feltárták ennek nagyságrendjét és demográfiai sajátosságait, viszont nem ismeretes az a mód, ahogyan az életet ott az emberek megélik. Dolgozatom tulajdonképpen annak a dokumentációja, hogyan zajlik az élete a munkamigráció résztvevőinek Londonban, mely életmódelemzés döntően két területre irányul: az egyik a lakás-, a másik a munkakörülmények, mint ennek az életvitelnek a legjellemzőbb összetevői.

Az elméleti keretet azok a történeti/strukturalista szemléletű írások szolgáltatják, amelyek a globális történelmi folyamatok következtében kialakult világ gazdaság strukturális megosztottságát az országok közötti egyenlőtlen fejlődésben látják, melynek során alulfejlett/periférikus régiókra és fő kapitalista központokra/magra tagolódik a világ, a nemzetközi migráció pedig ezen a földrajzilag megosztott munkaerőpiacon végbemenő mobilitást jelenti a modern ipari gazdaságok keresletének hívószavára.

Elemzésemet kiemelten a Piore (1969, 1979) által képviselt duális vagy szegmentált munkaerőpiac elméletre alapozom, mely szerint a munkaerőpiac strukturálisan két elkülönülő szegmensre oszlik, és ezzel párhuzamosan a bérszínvonal is megkettőződik. Kialakul egy úgynevezett primer (elsődleges, tőkeintenzív) és szekunder (másodlagos, munkaintenzív) szegmens. Az elsődleges szegmenst magas jövedelem, jó munkakörülmények, a foglalkoztatás stabilitása, előmeneteli lehetőségek, méltányosság és megfelelően alkalmazott foglalkoztatási szabályok jellemzik; a másodlagos szegmenst alacsony bérek és juttatások, rossz munkakörülmények, magas munkaerő-fluktuáció, kevés előmeneteli lehetőség, valamint szigorú és önkényes munkafelügyelet jellemzik. Itt az alacsony presztízs miatt folyamatos munkaerő-hiány van, ennek betöltésére jelenik meg a migráns munkaerő, amely ideiglenes voltából, valamint a kibocsátó régiók alacsony bérszínvonalából és korlátozott munkalehetőségeiből fakadóan kevésbé érzékeny a második szegmensbe tartozó munkák alacsony társadalmi megbecsülésére, ráadásul lényegesen rugalmasabb és sokkal inkább kész alkalmazkodni a munkaerőpiac igényeihez, mint a hazai marginális csoportok.

Piore elméletének aktualitását az adja, hogy az azóta eltelt ötven évben ez a szegmentáció nem hogy nem oldódott fel, hanem tovább mélyült, a szekunder ág további szegmensekre bomlott, mintegy versenyhelyzetet teremtve a gazdasági migráns kategóriáján belül is. A dolgozat egyik célja, hogy feltárja ezeknek a mesterségesen gyártott szegmenseknek a minőségét, illetve a belőlük fakadó óriási rangbeli különbségeket; továbbá hogy rámutasson a kizsákmányolás antropológiájában betöltött szerepükre, melyben a gazdasági hatalmak tudatosan intenzifikálják a bizonytalanságot, s az ebből származó kétségbeesés motorját a teljesítmény irreális szinten való növelésére használják.

A dolgozat további célja, hogy a mind lakás, mind állás terén fellépő óriási fluktuáció okát megfejtse, különösen, hogy a változás mértéke sosem párosul minőségi előremozdulással; illetve ezzel kapcsolatban rávilágítson, milyen kényszerítő mechanizmusok determinálják a migránsok kitörésének lehetőségeit, ezek hogyan érvényesülnek a munkaerő- és ingatlanpiacon egyaránt, és hogyan jelennek meg mikro-, mezo- és makro szinten.

Végezetül választ keresek a migránsok nehéz szociális helyzetének kontrasztjában meglévő elégedettségének forrására – melynek legfőbb mutatója, hogy a migránsok nem is tervezik a hazajövetelt.

Adatgyűjtési módszerek

Két éves terepmunkám alatt (2014 – 2016) kiterjedt kapcsolathálózatot építettem ki, melyben tudatos vállalás, illetve – magam is résztvevőként – a migráns lét megéléséből fakadó kényszerek éppúgy közrejátszottak. Ez a kapcsolatrendszer több területről származik:

1. Egy állásközvetítőn keresztül egy hónapon át minden este – az állandó reggeles műszakom mellett – másik munkahelyre kérttem magam. Ez egyrészt kulcsfontosságúvá vált a munkaközvetítők működési mechanizmusának feltérképezésében és megértésében, másrészt mivel a magyar munkaerő mindenhol nagy számban képviseltette magát, megszólítva és beszélgetve őket elvezetett a lehetséges témák kirajzolódásához majd kikristályosodásához.
2. Két év alatt nyolcszor váltottam lakóhelyet, melyek mindegyike tömegszállás volt: ez nem csak mennyiségileg sok emberrel való együttélésre/kapcsolatteremtésre adott lehetőséget, sőt, azon is túlmutatott, hogy megértem ezeknek a közvetítőknek a működését – itt magához a londoni ingatlanpiachoz/lakásviszonyokhoz kell visszanyúlni és megérteni, hogy mi az a rendszer, amibe ezek a tömegszállásokat működtető magyar vállalkozók be tudtak rendezkedni.
3. Főállású munkahelyet négyszer váltottam – ezzel a szokásos fluktuációnak csak az alsóbb szintjét ütve meg –, lehetőséget nyerve újabb kapcsolatteremtésre magyarokkal.
4. Ha az aktuális élethelyzet úgy sodorta, úgymond vadidegenekkel is igyekeztem interakcióba keveredni s akár rövid beszélgetés után is interjúra felkérni őket, különösen, hogy a már említett kapcsolatrendszerek szinte kizárólag a vendéglátás- és szállodai par területéről szállítottak interjúalanyokat.

A kutatás egyik alappillére egy széleskörű adatfelvétel szolgáltatotta: két év alatt 30 mélyinterjút készítettem, nemek arányában fele-fele (15 nő/15 férfi) megoszlásban, korosztályilag 20-tól 59 évesig. Az interjúalanyok összetétele rendkívül heterogén képet mutat: az adatközlők más tanulmányi és vagyoni helyzettel, családi háttérrel, származási lakókörnyezettel, világnézettel, vallási hovatartozással és politikai beállítottsággal rendelkeznek; ugyanakkor összeköti őket nemzeti hovatartozásuk és a döntés, melyet mindannyian meghoztak, hogy szülőhazájukon kívül próbálnak helytállni, vállalva a migráns létet s a belőle fakadó helyzetek megélését és kezelését.

Interjú készítésekor, típusát tekintve, kétféle technikát ötvöztem:

1. A félig strukturált mélyinterjú egy téma köré felépített elbeszélgetés két fél között, ahol az interjú menete szabad áramlású, betekintést enged az alany mindennapi világába: hogy miként szemléli a világot, milyen tapasztalatokkal rendelkezik, milyen problémákkal néz szembe, mindez kombinálva a státusával, jövedelmével, iskolázottságával, etnikumával, korával és életmódjával; engedve az interjúztatónak láttatni a gondolatait és interpretációit, melyek egyfajta társadalmi valóságot fednek fel.
2. Ezt kombináltam az életútinterjú típusával, mely egy személy sorsát, életének alapvető állomásait, erkölcsi és kulturális rendszerét, viselkedési mintáit és meghozott döntéseit jeleníti meg. Tettem mindezt annak érdekében, hogy folyamatában lássam egyrésztől magának a személyiségnek a formálódását (hiszen sokan lehetnek ugyanabban az érzelmi/egzisztenciális szituációban, mégsem lépnek ki belőle egy kockázatvállalási stratégiával), másrésztől azon kulcsfontosságú események sorozatát, melyek a döntéshozatali folyamat elemét képezték és végezetül a szülőhazája –időleges vagy végleges – elhagyására vezették.

A kutatás másik alappilléreként a résztvevő megfigyelés módszerét követve a közösség mindennapjait tanulmányoztam. Mivel ennek a közegnek magam is részese voltam – kvázi a kutató, mint a kutatók egyikének lencséjén keresztül szemléltem ezt a világot –, a résztvevő

megfigyelések gazdagsága túlmutat a vele párhuzamosan készített 30 mélyinterjú keretén. A közösség aktív tagjaként nem csak elsajátíthattam az ő szemszögükből való látásmódot (egyrészt, ahogy ők látják a környezetüket, illetve ahogy környezetük tekint rájuk), hanem személyesen megtapasztalhattam és átélhettem a munkájukból adódó fizikai/lelki terheket és átláthattam otthoni életkörülményeiket; továbbá megtapasztalhattam a londoni munkaerőpiac működését, átláthattam annak mechanizmusait, belső normarendszerét s az általa generált konfliktusok sokaságát.. Ezek az eltérő módon gyűjtött adatok kiegészítették, mélyítették és árnyalták egymást, lehetővé téve az eredmények egymásra vonatkoztatva történő kölcsönös korrekciós rendszerét, egyensúlyozva az émikus-étikus tapasztalásmódok között.

A dolgozat struktúrája

Az első fejezet foglalkozik a globális, s ezen belül a magyar migráció sajátosságaival, az ahhoz kapcsolódó demográfiai adatok áttekintésével és az eddigi kutatások feltárásával, különösen Nagy-Britannia, mint új célország megjelenésével és az ahhoz kapcsolódó migránsprofilok megrajzolásával; ezek tükrében a saját célok meghatározásával és a választott módszertan leírásával, vagyis a migrációval foglalkozó elméletek áttekintésén keresztül az elméleti keret kiválasztásával, ebből fakadóan a kutatói kérdések megfogalmazásával, majd az alkalmazott adatgyűjtési módszerek és eljárások bemutatásával, és az interjúalanyok ismertetésével.

A második fejezet a magyar migránsok lakó- és életkörülményeit tárja fel, mikro szinten bemutatva, hogy a tömegszállításokon hogyan zajlik az élet, milyen színvonalú maga ez a lakókörnyezet, a ház kondícióin túl milyen állati és emberi tényezőkkel kell a migránsoknak megküzdeni; illetve mezo szinten kik működtetik ezeket a tömegszállításokat, ők milyen menedzsment technikákat alkalmaznak, s hogyan rendezkedtek be egy olyan – véleményem szerint – etikátlan gyakorlatra, ami végül mindig a fluktuáció irányába mozgatja a magyarokat. Végül a makro szintet bemutatva kifejtem a londoni ingatlanárak elszabadulásának háttérben álló okokat, ezzel kapcsolatban a bérleti díjak alakulását, ami nem csak választ szolgáltat arra, hogy miért tudtak a magyar vállalkozók ilyen etikátlan magatartásra berendezkedni, a londoni ingatlanpiaci helyzetet a maguk javára fordítani és a kizsákmányolási stratégiájukkal alakítani; hanem azt is, hogy a magyar dolgozók miért vannak szinte determinisztikusan belekényszerítve ebbe a rendszerbe, mivel egyrészt a keresetük nem fedezi egy önálló lakás bérletét, másrészt a lakásbérlettel kapcsolatos kezdeti költségek (kaució) nem állnak rendelkezésükre. A magyar vállalkozók megoldást kínálnak mindkét problémára, ami kezdetben indokolja használatukat; ebből a rendszerből kilépni viszont csak stabil állással és keresettel lehetséges, arra azonban a következő fejezet világít rá, hogy ez keveseknek kiváltsága.

A harmadik fejezet a munka világának antropológiai elemzését adja, mikro szinten bemutatva azokat a jellemző munkaköröket, amiket a magyar migránsok végeznek, nem csak felvázolva a feladatköröket, hanem az azokhoz kapcsolódó fizikai (túlterhelés, mellékhatások), lelki (közvetítők és munkaadók manipulációs játszmája), szellemi (nyelvtudás hiánya) és anyagi (nem megfelelő óraszám, ezáltal kereset) problémákat.

Mezo szinten kirajzolódik, hogy a két fő gazdasági szereplő, a munkaközvetítő ügynökségek és munkaadók milyen üzleti érdekek mentén cselekednek, hogyan kerülnek abszolút hatalmi pozícióba a munkavállaló felett, miféle manipulációs technikákkal tartják sakkban a dolgozót és taszítják a teljes bizonytalanság és kiszolgáltatottság állapotába, ebben hogyan vannak segítségükre a szegmentált piacon mesterségesen kreált atipikus szerződések, melyek

egyenlők a legális jogfosztottsággal, illetve ezt hogyan képesek a maguk javára fordítani a teljesítmény irreális szinten való fokozásával.

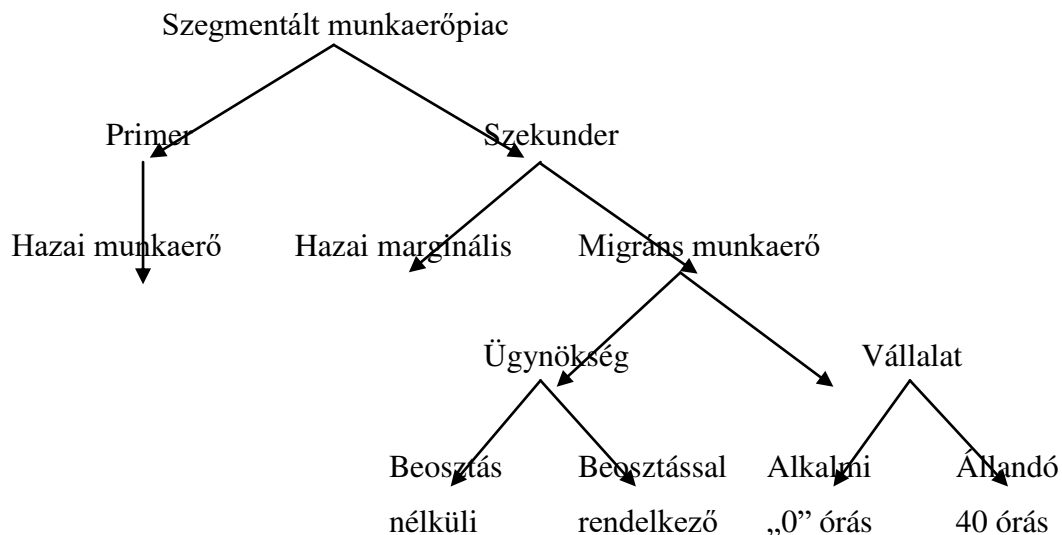
Makro szinten London globális státusrendszerben elfoglalt helye, gazdasági és pénzügyi világpozíciója, illetve a vele járó társadalmi szerkezeti változás, jövedelmi és foglalkoztatási polarizáció kerül előtérbe. A kiszélesedett felső- és középosztály kiszolgáltatására szakosodott alsó réteg iránti igény megnövekedett, a migráns munkaerő olcsóságával és szolgáltatékészségével illeszkedett be ebbe a folyamatba, amelyben az alacsony bérek olyan munkaintenzitással és munkakörülményekkel párosulnak, amit már a hazai marginális dolgozók sem hajlandók elfogadni, így kiszorulnak az alsó szektorból; s még tovább lépve, a migráns dolgozók közötti versenyhelyzet mesterséges fokozására olyan szerződéseket ajánlanak a munkáltatók, melyek a jog égisze alatt születtek az állami döntéshozók segítségével.

A negyedik fejezet rávilágít a magyar migránsok elégedettség érzését összetevő tényezőkre, ahol a pszichés, strukturális és materiális elemek egyaránt hatnak; valamint foglalkozik a dolgozatban levezetett kizsákmányolás és kényszerítő mechanizmusok tükrében felmerülő determináció kontra kitörési lehetőség kérdéskörével.

Az ötödik fejezet részletesen összefoglalja a dolgozat lényegét és az abban feltárt eredményeket, hogy végezetül Magyarország kontra Anglia tekintetében következtetést vonjon le; végső elemként egy utószóval zárva, melyben a Brexit okán létrejött, 2021. január elsejével életbe lépett új bevándorlási rendszer kapcsán felmerülő esetleges angliai munkaerőhiányra világít rá.

Eredmények

1. A szekunder munkaerőpiac további szegmensei

A szekunder munkaerőpiac további négy szegmensének feltárásával, illetve az egyes fokozatok közötti rangbeli és jogi különbségek megvilágításával kiderül, hogy ezek hogyan szolgálják a versenyhelyzetet a gazdasági migráns kategóriáján belül és hogyan játszanak szerepet a kizsákmányolás antropológiájában.

A migránsok négyféle foglalkoztatási típusban találhatják magukat: ügynökség által foglalkoztatott munkás; ügynökség által foglalkoztatott, de a közvetített helyen beosztással rendelkező személy; közvetlenül a céggel szerződött, alkalmi munkavállaló (nulla órás szerződés); cég alkalmazásában álló, teljes állású dolgozó (40 órás szerződés).

Az egyes fokozatok minősége, az azokból fakadó óriási rangbeli különbségek úgy érvényesülnek, hogy a dolgozó mindvégig ugyanabban az alacsony kvalitást igénylő munkakörben dolgozik, nincs feljebb lépés munkavégzés terén, pusztán a létbiztonsághoz vezető út van kikövezve egy jogi és gazdasági értelemben vett teljes értékű álláshoz. Addig viszont a munkavállalókat olyan szerződések mentén alkalmazzák – egyben hierarchiába besorolják –, melyek a jog által biztosítanak jogfosztottságot, és ez igaz nem csak munkaközvetítő ügynökséggel, hanem közvetlenül a munkaadóval létesülő atipikus szerződések esetén is.

2. Mikro-, mezo- és makro szintű elemzés

Az egyéni emberi élményekre támaszkodva, de azokon túlmutatva tárom fel az ingatlan- és munkaerőpiac működését, vagyis a mikro szintet képviselő interjúalanyaim látásmódján keresztül megrajzolva és értelmezve a másik két szintet.

A mikro szinten átélt tapasztalatok elemzése vezet el a kizsákmányolás antropológiájának leírásához, azon vállalkozók, ingatlan- és munkaerő közvetítők, munkaadók működésének és érdekeinek megfigyeléséhez, akik ezt mezo szinten kivitelezik; átlátva ezzel azt a makro szintű rendszert, amiben ennek kivitelezésére be tudtak rendezkedni, hiszen a törvényhozás szintje engedi betagozódni azokat a szállás- és munkaadó/közvetítő cégeket, akik a jog égise alatt képesek úgy operálni, hogy az egyes személyek napi szinten éljenek át jogtalanságot.

3. Kényszerítő mechanizmusok működésének megfigyelése az ingatlan- és munkaerőpiacon

A lakó- és munkahely terén is fennálló állandó fluktuáció mozgásmintáit kielemezve a dolgozat nem csak feltárja, hogy az adott lakó- vagy munkahely mit nyújt, hogy onnan az emberek rövid időn belül a váltás szükségességét érzik kényszernek; rámutat, hogy itt sosem felfelé mutató, piramisszerű mozgásokról van szó, hanem önmaga farkába harapó, visszaforduló, körkörös mozgásokról: ugyanazokban az alacsony színvonalú szálláshálózatokban és alacsony szintű munkakörökben mozgunk, nincs előrelépés. A kényszerítő mechanizmusok működésének/mókuskerék effektusának a felfejtése arra mutat rá, hogy ezek a mechanizmusok milyen nagy nyomást gyakorolnak, ugyanakkor nem determinisztikusak – bár valóban nagy akaraterőt igényel a kitörési pontok megtalálása.

4. A londoni ingatlanpiac kizsákmányolási stratégiájának anatómiája

A londoni ingatlanpiac mind működésében (kizsákmányolás forrása), mind az előző pontban már jelzett mintázatában elképesztő hasonlóságokat mutat a munkaerőpiaccal, így azon túl, hogy a dolgozat feltárja a tömegszállásokon uralkodó állapotokat (túlzsúfolt, lelakott, rágszálólkta) és az azt menedzselő magyar vállalkozói réteg működését, arra is rámutat, egyáltalán hogyan alakulhatott ki az ilyen szállások működésének a gyakorlata és válhatott ez profitszerző stratégiává, s miért szinte törvényszerű, hogy a magyar migránsok ezekben a szállásokban landoljanak.

A válasz elsősorban a kereslet-kínálati viszonyok olyan mértékű aránytalanságában keresendő, melyben a populáció robbanásszerű növekedését nem követő lakásépítések és a külföldi spekulatív tőke bevonódása a fővárosba egyaránt felverik az ingatlan- és bérleti díj árakat, ahol a lakástulajdonosok szűk rétege egy óriás kereslettel rendelkező piacon kedvére diktál, így az angolok számára is ellehetetlenítve az ingatlan tulajdonlás jogát, örök bérlői státusra kényszerítve őket.

Maga a tömegszállások működtetésének gyakorlata törvényileg elfogadott, hiszen a lakosság növekedését nem követő lakáshiányra és elszabadult árakra egyaránt jelentettek megoldást, de éppen az ilyen házakban fellépő túlszűfoeltság okozta balesetveszély miatt törvényileg szigorúan szabályozott. Ez a gyakorlat UK szerte bevett befektetési stratégiává vált, hiszen (egy ingatlan vásárláshoz képest) minimális befektetést igényel, maximális haszontermelés mellett. Az ilyen főbérlőknek csupán meg kell győzniük a tulajdonosokat, hogy adják bérbe nekik a házat, amit aztán ők szobánként felosztva tovább adják bérbe individuális személyeknek. A tulajdonos a garanciális bérleti díj rendszerében megkapja a főbérlőtől azt az összeget, amit egy család bérlése esetén kapna a házért, miközben passzív bevételi forrását élvezzi; a főbérlő pedig vállalja a tömegszállás működtetésével járó fáradságot, cserébe busás hasznot learatva.

A magyar migránsok nem csak kezdetben, később sem engedhetik meg maguknak az önálló lakás bérlését, hiszen a fizetésüket meghaladó bérleti díjon felül az egy-két havi kaució letétele is meghaladja a rendelkezésükre álló tőkét, így a magyar vállalkozók akár hasznos élösködőknek is nevezhetők, amennyiben (a lakásbérléshez viszonyítva) olcsó szobaárainkkal és mindössze kétheti kauciójukkal megoldást kínálnak a migránsok korlátozott jövedelmi viszonyaira. A probléma nem is az alapkoncepcióból fakad, hanem a szállások minőségén aluli állapotából, és az ehhez idomuló menedzsment technikákból.

5. A londoni munkaerőpiac kizsákmányolási technikáinak antropológiája

Mivel a migránsok – a többnyire kölcsönből és/vagy értéktárgyaik eladásából fedezett – kivándorlás költségeinek megfizetése után nem rendelkeznek olyan tőkével, amivel hosszútávon túl tudnának élni Londonban, így a kényszer mindenképpen arra presszionálja őket, hogy azonnal kezdjenek el dolgozni. A sürgetés kényszerén túl a nyelvtudásbeli hiányosságok és a londoni munkatapasztalat hiánya is abba az irányba hajtja őket, hogy munkaközvetítő ügynökségeken keresztül helyezkedjenek el, és azok így elsődleges tranzitként működnek a londoni munkaerőpiacra.

Mivel egy közvetítővel létesített szerződés semmiféle munkalehetőséget (óraszámot) nem garantál, a munkaelosztás joga, vagyis a hatalmi mérleg teljes egészében a munkaközvetítő ügynökségek oldalára billenve gyakorlatilag egyoldalú kötelezettségvállalásba, ezzel gazdasági – és pszichés – kiszolgáltatottságba taszítja a dolgozót.

Ezt kihasználva a gazdasági érdekek vezérelte szereplők, munkaerő közvetítő ügynökségek és munkaadó cégek olyan manipulációs sakkjátszmába kezdenek, melynek lényege a destabilizáció fixálása / bizonytalanság állandósítása, aminek eredményeként a gazdasági és pszichés értelemben is sérülékeny, kiszolgáltatott emberek kétségbeesését transzformálják a fizikai kizsákmányolás motorjává. Maga a munkaolimpia kifejezés is a londoni munkaerőpiac elvárásainak nagyságrendi mértékét fejezi ki, ahol élsportolókat megszegyenítő teljesítményt várnak el a dolgozóktól.

A gazdasági érdekek képviselőinek motivációi világosak: az ügynökség komoly hasznot termel minden egyes kiközvetített dolgozója után, épp ezért az az érdeke, hogy minél nagyobb tartalék munkaerő-állományt építsen ki a munkaadótól (hullámzóan) érkező megrendelések teljesítésére; a munkaadó pedig így korlátlan munkaerővel rendelkezik abszolút flexibilis feltételekkel, habár az így megrendelt dolgozók többre kerülnek, mint a cég saját alkalmazottai, épp ezért az az érdeke, hogy minél rövidebb ideig dolgoztassa őket a legnagyobb leterheltség mellett.

A bizonytalanság állandósítása és a hatalom demonstrálása – vagyis hogy a munkaelosztás privilégiumát kezükben tartva döntéshozóként kinek ítélnék munkát – már a közvetítőnél megkezdődik, s a munkához való hozzáféréshez elsősorban megalázkodást és a készenléti állapot demonstrálását várják: a jelöltek, akár az olimpiikonok, a startvonalon állva várják a pisztoly eldördülését, ami azonban sokáig várat magára. A „versenyzők” várakoznak, jelen vannak, szinte ott élnek a közvetítő irodájában, hogy a döntéshozók érzékeljék az ő munka iránti elkötelezettségüket, miközben ők maguk tanúi annak, hogy a toborzás folyamatos, vagyis az esélyeik csökkennek, miközben az idő és egyben anyagi forrásaik apadnak. Mikor a jelölt eléri a kétségbeesés határát, az ügynökség elérkezettnek látja az időt kiközvetíteni a munkaadóhoz.

Ahol a kálvária kezdődik előlről, ugyanis kiderül, a munkára jelentkezők száma meghaladja a ténylegesen szükséges létszámot. Várakozás és tettekrezség demonstrálása, a munkáért folyó pszichikai hadviselés újra beindul, s ezen a ponton a munkavállaló a gazdasági sérülékenységre olyan állapotban van, melyben az áhított munkaórák elnyerése valóban egzisztenciális kérdés. Épp ezért a megalázkodás foka ezredrangú kérdéssé válik, a túlélés ösztöne felülírja az önérzetet, itt a lét a tét, s ha a munkaadó kapui a kitaráson keresztül nyílnak meg, akkor azt kell képviselni a végletekig. Ezen a ponton érzi úgy a munkaadó, hogy a próbatételek olyan pszichés állapotba helyezték az alanyt, amikor a startpisztoly eldördülhet: képes lesz úgy dolgozni, olyan teljesítményt produkálni, olyan bánásmódot eltűrni, melyek messze felülmúlják korábbi határait.

Ez a fajta pszichológiai hadviselés folyamatos: a készenlét demonstrálása, az állandóan új munkahelyekre való kiközvetítés és ezzel mozgásban/bizonytalanságban tartás, a munkaórákért/megélhetésért folyó harc, a rossz bánásmód, diszkrimináció és státusukból adódó sérülékenység elviselése kombinálva a leterheltség mértékével végül fizikailag kikészíti, mentálisan leépíti, egzisztenciálisan pedig ellehetetleníti a dolgozókat.

6. Gazdasági érdek/ellentét

Ez a destruktív, etikai és jogi kérdéseket felvető rendszer az egyetemes emberi értékek és normák megsértésén keresztül a kiszolgáltatott emberek fizikai kizsákmányolására, mentális/lelki megsemmisítésére és pénzügyi instabilitására épülve végül önmaga ellentettjébe fordul (elsősorban a dolgozók motivációvesztése okozta produktivitás csökkenésével), rombolja a gazdasági érdek érvényesülését, amely létrehozta, szembemegy a saját profitszerző (költséghatékonyság iránti) vezérelvével.

7. A migránsok elégedettségének forrása

A kizsákmányolás kontrasztjaként mégis meglévő elégedettség érzésnek több összetevője van, melyben a pszichés (személyiségfejlődés: idegenben megállta a helyét), materiális (keresetének nagyobb hányadát lesz képes megtakarítani, mint otthon) és strukturális (ha a befogadó országban nem is, a kibocsátó ország társadalmi szerkezetén belül feljebb léphet) tényezők együttes kombinációja játszik közre.

Ezek kielemezése után a dolgozat végül túlmutat önmagán, s egy olyan rendszerkritikát fogalmaz meg, melyben a magyarországi kontra angliai élet összevetésében a magyar migránsok az utóbbira szavaznak, mert mindazon kiszolgáltatottság és kizsákmányolás ellenére, amiről a dolgozat beszámolt, az angliai lét még mindig kevésbé tűnik determinisztikusnak – ennek megfelelően migránsaink nem is tervezik a hazamenetelt.

Hivatkozott irodalom

Piore, M. J. 1969. On-The-Job Training in a Dual Labor Market: Public and Private Responsibilities in On-The-Job Training of Disadvantaged Workers. In Weber, A. R. et al. (eds.) *Public-Private Manpower Policies*. Wisconsin: Industrial Relations Research Association, 101-132.

Piore, M. J. 1979. *Birds of Passage. Migrant Labour and Industrial Society*. Cambridge: Cambridge University Press

Piore, M. J. 1979. Foreign Workers. In. Piore, M. J. (ed.): *Unemployment and Inflation, Institutional and Structural Views*. M. E. Sharpe Inc., White Plains, 207-219.

Tudományos közleményeim

2011 Utcasarki dilemmák. In. Bakó Boglárka (szerk.) *Az etika édes haszna. Kulturális antropológia szakos diákok írásai az etikáról*. Budapest: ELTE TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék. pp. 29-37.

2013 A munkásosztálybeli szingli. In. Fischer – Ormos – Harsányi (szerk.) *Kutatási Füzetek 19*. Pécsi Tudományegyetem BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola. pp. 215-236.

2015 Az angolok rejtett viselkedési szabályai. *Gondolatok* Kate Fox új könyvéről. *Ethnographia*. 2015(4): 670-676.